

BESZÉD

Marosi Gergely sírjánál.

(Született 1832-ben, meghalt 1874. október 5-én.)

„Az élet rövid béke s hosszú harcz,
És a halál rövid harcz s hosszú béke.“

P e t ő f i.

Temetőben, sírhalmok között állva, lehetetlen, hogy komoly gondolatokba ne merüljünk, s ne elmélkedjünk magunkban az élet mulandóságáról. Ez a hely megdöbbentőleg hat a hitetlenre és hívőre, s akaratumk ellenére is vissza, és előre tekinteni ösztönöz; vissza elmúlt életünk napjaira. S midőn a sírig lejtőnk gondolatunkban, akkor e nagy kérdést tesszük fel magunknak: ez hát az élet végcélja? S ha e kérdésre csak azt tudnók felelni: ez, bizonyára megrendülne lelkünk s a kétségbeesés szélén állva, meg kellene vetnünk az életet, mint haszontalan semmiséget s megátkozunk még születésünk napját is, és fellázadni az eget s vádat emelni az Isten ellen, hogy ily nyomorult, kitremeknek alkotja, az ember. Sokvetetlen így kellene felkiáltanunk a költővel: Ur Isten, tekints le és pirulj! (Madách.)

E hely sokféle gondolatra adhat alkalmat, mert a temető hasonló az Ezékiel próféta öszszehajtott leveléhez, mely be volt írva elől és hátul, és abban valának írva sirások, nyögések és jajszók. (Ezek. II. 9. 10.).

De nem, mi nem jövünk sötét gondolatok között egyszer is a sírhalmok közé. Számunkra a hit hidat épít a halál örvénye felett. Mi legfennebb földi létünk rövid voltát keseregjük el itten, de nem félünk, nem rettegünk a haláltól.

Az igaz, a sír, ha két lábnyi is, feneketlen mélység, kis bejárás végtelen barlangba. De hitünk napja e sötét barlangba bevilágít, s Jézusunk tudományában megtaláltuk és találjuk a felemelő, megelevenítő és bátorító szellemet, miszerént a ki az abban előadott elvek szerént él és cselekszik: ha meghal is, él az. E littel kísérunk mi mindenkit a földi élet ez utolsó állomására.

Igy kísérok most is ez embertársunkat, igazgató tanár Marosi Gergelyt, a hű férjet és gondos apát, a jó rokont, barátot és pályatársat, életének ez utolsó állomására. Itt pihen az ajtónál, még nem ment bé, itt kell megtörténni a búcsunak; mert mi még nem

követhetjük, legalább nem akarnók követni, ha mindjárt a halál út is a boldogságra, minthogy nekünk még tennivalónk van, s éppen azért az élet végcélját nem a sirban látjuk határozódni, hanem az emberiség általános jóllétéért teendő munkában. Nekünk tehát még teendőink vannak, a melyek vissza hívnak az életbe, az emberek közé, s remélve, hogy még napjainkhoz napok adatnak, istenhozzádot mondunk most az elhunytnak. Az ő munkálkodásának a halál véget vetett, ő nyugalomra hajtotta fejét, nehéz gyászt hagyván ezáltal maga után.

De hát miért ily korán? hisz alig volt még a rendes emberi élet közepén! E kérdés csakugyan fájó érzést költ fel bennünk. Egy virágnak, vagy egy jól termő gyümölcsfának az elhervadása is képes elkedvetleníteni, menyinyivel inkább egy közpályán lévő, egy munkaképességgel bíró férfinak a kidülése!

Isten támaszt prófétákat, vezetőket, oktatókat az ő népe számára, s miért hogy éppen a vezért vágja ki a sereg közül, a kinek helye szinte pótolhatatlan, holott anynyi közharcos volna, a kinek eltűnte semmi hézagot nem hagyna, vagy ha igen is, de vajmi kicsit! Ez az Isten jóságával, szeretetével s mindenekre kiterjedő gondviselésével szinte összeegyeztetetetlen; hisz így népének nem javát, de romlását célozza. Elveszi azt, a kinek élete drága, s meghagyja azt, a ki igazán érkeznék meghalni, s így a helyett, hogy az emberiséget előbb segitené a tökéletesedés útján, még hátrább taszítja, kioltván a világitó szövetnekeket. Ezt azonban feltenni róla kis hitüségre mutatna. Nem olyanok az ő útjai, mint a mi útjaink és az ő gondolatai, mint a mi gondolataink. Mi véges értelmű halandók emberileg gondolkozunk, az ő céljai pedig végére mehetetlenek.

Azt szokták mondani: nagy embereknek az a sorsuk, hogy nem élnek hosszasan. Nagy érdem és hosszú élet ritkán járnak együtt. Az elhunyt is ez alá a sors alá esett. Ő keveset élt, ha éveit tekintjük. De ha a munkát nézzük, a mit végbevitt, nagyon hosszú életűnek mondhatjuk. Nagy ő érdemekben! S éppen azért nincs miért szerfelett keseregnünk az ő eltávozásán, mert ő nem halt meg a halálban.

A ki tetteiben megemlegettetik az halhatatlanságot. (Kölcsey.)

Az emberek közül igen sokan csak hiuságból sorakoznak a haladás zászlója alá, s csak ott lelkesülnek, a hol közel a taps és

bizonyos a tetszésnyilvánítás. Mily ellentéte ezeknek az, a ki magáért az ügyért buzog, nem várván abból személyére nézve semmi kitüntetést.

Pénzért, rangért, érdemjelért küzdeni, köznapi lelkek sajátja, s ha fenmarad is emlékek, de a jobb érzésűeknek követendő például nem szolgálhatnak. Az ember rendeltetése s életének végcélja nemesen és hasznosan élni. Ekkor aztán tetteinek fénysugara átragyog időn, enyészeten.

Hogy milyen küzdő, munkás volt az elhunyt kedves felebarátunk iskolánk, egyházunk életében, az nemcsak felekezetünk tagjai, de mások előtt is tudva van. Az ő egész élete egy nyitott könyv. Sok szép lap van benne.

Középtanodánk épületének megnagyobbítása és egy tanári lak építése érdekében faluról-falura ment, hogy pénzt és anyagokat gyűjthessen; nem akadályozta őt ebben se hideg, se meleg, sőt sokszor életét is kockáztatta, a midőn gyenge, beteges testalkota daczára hosszu utakat tett meg vízben és sárban. Előkelőbb és alsóbb rendűek ajtaján egyaránt zörgetett. S ha néhol elutasították is, de hitét, reményét nem vesztette el; szóval, nem csak felekezete, de a székelység érdekében is — a kik közé büszkén sorozta magát — kész volt éjelét, nappalát feláldozni s mindent megtenni tettel, szóval, tollal. Ő e téren valósággal páratlan ember volt. Majd érdemeit bővebben felsorolandja a történet. Most az én kicsinségem nem képes méltólag kibeszélni az ő nagyságát.

Tettei beszélnek róla, s emléke fen fog állani, míg áll a székely-kereszturi unitárius középtanoda. Kell-e ennél szebb emlék? A tudomány templomának, egy iskolának a falai, a melyek között eszközlik azt, hogy a nép el ne vesszen, hanem élete legyen, s itt és kolozsvári iskolánknál együttesen tizenöt évi tanársága alatt a körülötte gyülekezett tanítványok, tanulva tőle nemcsak a tudományt, de a becsületet, erkölcsöt, igazságszeretetet, egyenes, őszinte lelküséget, hosszasan meg fogják őrizni emlékét. Ő nem halt meg a halálban, ő halhatatlan!

Egyházunk fő- és más közgyűlésein szavát mindig az igazság érdekében emelte fel, s az rendesen soha se volt üres hang. Előljárói, hivataltársai, barátai méltányolták kitartó munkásságát, vasszorgalmát, jeles készültségét. Csak most közelebbről az összehasonlító nyelvészet terén tett kutatásai, s ezek nyomán sajtó alá rendezendő nagy munkája, mely fájdalom, nem létesülhete, még

sokszorozta volna érdemeit. Valóban, sok körülmény eszközli az ő halhatatlanságát!

Érdemekkel birni szép dolog, de az is szép, ha az érdemeket tisztelni tudja valaki. Az elhunytnak ez is egyik főtulajdonsága volt. Ő tudta, hogy a tiszteletet kölcsön adják, s mindenkit érdeme szerint tisztelt és becsült.

Te halhatatlan vagy az unitárius egyházban elhunyt pályatársunk, jó barátunk! mert a

Ki kedveseinek emlékében él,
Nem halt meg az, csupán elutazott.

Halott csak az, kit elfelejtenek; mondja a költő.

Te nem vagy halott, kedves volt pályatárs! Nőd, ki már özvegy, kivel tizenegy évet éltél boldog egyetértésben, őrzi emlékedet. Ő atyját is elveszté ez évben, el tégedet is; de nem az egyházat, melynek te hív szolgája voltál. Ennek kell, hogy egyfelől az ő atyja és férje szerepét átvegye, hogy nevelhesse kis leányodat, a kit te oly igen szerettél.

Öreg atyád, a ki kétszer anynyi évet élt, mint te, ő is őrzi emlékedet. Az ő szívéen mély sebet vágott halálad; ő bizonynyal örömmel meghalt volna helyetted.

Testvéreid, rokonaid, barátaid emlékében is hosszasan fogsz még élni.

Mi is tanártársaid, itt és más iskoláinknál, nem fogunk felejteni. Te távozol közülünk, helyed üres marad... De emléked szívünkben élni fog. Mi, a kik itt vagyunk, nemcsak tanártársunkat fájlaljuk benned, hanem egykori tanárunkat is. A tőled hallott elveknél, tetteidnek kell előttünk lebegni irányadókul.

Te nagyon is hiányzol közöttünk. E hiány tudata rázott meg engem, a mikor halálad hírére vettem. Intézetünk ügyét sokszor kötötted a lelkemre a közelebbi években; az az iránti szeretetedet sokszor kifejezted. Ez iskola élete volt minden gondolatod, mert meg voltál győződve, hogy ez egyházunkra nézve nagy fontosságú. A lelkesültség, az iránti meleg érzés szent tüze hevítette minden tetteidet és szavadot, s mi, kik e lelkesedést láttuk benned, mit mondhatnánk neked egyebet e búcsupontnál, mint: vettük a szent lelket, s a czélt téveszteni nem akarva, a te szellemedhez, hozzád hasonlók lenni iparkodunk.

A bölcs férfiu erős és a tudós férfit megerősíti a jószág, mondja a szent könyv. Kicsiny és gyenge voltál

testben, elhunyt pályatárs, de nagy és erős lélekben. E nagy és erős lelket nem fogjuk mi felejteni soha. Te nem vagy ránk nézve halott, szellemed ott lesz mindenütt, a hol ketten vagy hárman öszszejövünk, s velünk marad életünk végeig.

Az ifjuság is, melynek oktatására egész életedet szentelted, tudván, hogy nincs nemesebb foglalkozás, mint az ifjak nevelése, tanítása, elkísért e pontig, az igazságos és jó indulatu tanárt sajátja benned.

Keresztur és e szék színe-java, a köri papság és az egész kisérő nagy számu gyülekezet fájlalja elestedet.

Iskolánknak alapulása óta négy igazgató tanára volt. A második ¹⁾, ki ötven évet szolgált, s te a negyedik, ki nyolcz évet, itt egymáshoz közel nyugoszszatok ki fáradalmaidokat. Az ő ötvene mellett a te nyolcz éved kicsinynek tűnik fel; de a tiédet kövér esztendőknék lehet nevezni iskolánk gyarodását illetőleg. A nagy kör nem gömbölyűbb a kicsinynél, az alak a lényeg. A te szolgálati éveidről bátran állithatjuk, hogy azok egy kikerekített egésznek tesznek, ha mindjárt hatványa lenne is a másiké a tiédnek.

Mikor tanári széked elfoglaltad, az ötven évet szolgált igazgató, volt szeretett tanárod, később pályatársad, fogadott. Az agastyán mellé sorakoztál ²⁾, egy iskola kebelében működtetek, ha kevés ideig is, mert a felsőbbség Kolozsvárra rendelt ³⁾. De lelked ismét visszavágyott, ide a helyre, a melyet anynyira szeretted, a melyről alig egy héttel ezelőtt így nyilatkoztál nekem: „Kereszturon kívül nem tudnék élni, s ha más helyen kellene is laknom, de legalább egy pár hónapot minden évből itt töltenék“.

Emlékszem, székfoglaló beszédedben is kiemelted volt Keresztur és vidéke iránt való ragaszkodásodat és ennek népéhez való vonzalmadat, s azután is, az általad anynyira szeretett szülőföldedről ⁴⁾, a Nyikó-vidékéről gyakran szólottál így az öreg népköltővel: ⁵⁾

Szép a Nyikó s a vidéke,
Jámbor székely szabad széke;
Szebb ott még a fűzfaág is,
Mint másutt a gyöngyvirág is.

Elhunyt pályatárs! kedves vidékeden éléd le utolsó napjaidat; nem kelle távolabbról ide zarándokolnod, hogy enyhülést adjon ez

¹⁾ Koronka József.

²⁾ 1859-ben. — ³⁾ 1862-ben. — ⁴⁾ Alsó-Siménfalva. — ⁵⁾ Tiboldi Istrán.

neked. Végnyughelyet találtál kebelében, s az ötven éves igazgató ismét maga mellé fogad. Nektek a milyen drága volt e vidék, nekünk is épen olyan e bérce, mert két kedvelt emberünk porai vegyülnek ennek porai közé.

És már most elhunyt pályatárs, jó barát! ki távozásoddal mély gyászt borítál nemcsak családotra, de az intézetre is; tovább nem kísérhetünk. Minket még int az élet, téged pedig készen vár a sír kebele, pihend ki ott fáradalmaidat.

„Fölfelé tart mindig, lefelé nem az emberilélek,
Égből szálla belénk és oda vissza siet“ Kazinczy.

A tiéd is oda sietett vissza, e földi légkört nem találta elég tisztának. Elhagyál minket. De hitünk azt mondja, hogy ott a jobb hazában ismét találkozunk. Addig is Isten veled, Isten velünk, jó éjszakát!

Sándor János.

